Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

"ΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΚΑΙ "ΑΝΤΙΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

(Σελ. 181—198)

"ΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΚΑΙ "ΑΝΤΙΚΕΥΝΣΙΑΝΗ,, ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ (*)

Α'.

Ι. Ἡ Ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιστήμης, δὲν σταματᾷ ποτέ. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἡ οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη, ὡς νεωτέρα τὴν ἡλικίαν τῶν περισσοτέρων Ἐπιστημῶν, προωθουμένη δὲ καὶ ἀπὸ τὰς ἐξαιρετικὰς ἱστορικὰς οἰκονομικὰς διαμορφώσεις κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, καθὼς καὶ τὴν μακραίωνα συνεχῆ τάσιν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ—τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἐφοδιάζῃ δι' ἀγαθῶν καὶ διαρκῶς βελτιώνῃ τὴν στάθμην τῆς συντηρήσεώς του—ἐπραγματοποίησεν εἰς τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, βαθυτάτας ἀνατροπὰς εἰς τὴν καθόλου θεωρητικὴν σύλληψιν καὶ πρακτικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν θεμελιωδῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων.

Αἱ πραγματικαὶ ὑλικαὶ ἀνατροπαί, οἱ νέοι ὅροι οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, ἐχρειάζοντο νὰ θεμελιωθοῦν ἐπὶ νέων θεωρητικῶν κατασκευῶν, ἐπὶ νέων διαπλάσεων. Ἡ ὁλοκλήρωσις τῶν ἐθνικῶν κρατῶν λήγοντος τοῦ μεσαίωνος, ἐδημιούργησε τὸν ἐπιστημονικὸν Ἐμπορικρατισμόν, ἡ ἐκβιομηχάνισις τῆς Ἀγγλικῆς οἰκονομίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, τὴν Κλασσικὴν Οἰκονομίαν, αἱ σημεριναὶ ὑλικαὶ ἀνατροπαὶ ἀγωνίζονται νὰ ἀναδιαρθρώσουν τὰς βάσεις τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης, διὰ νέας Οἰκονομικῆς θεωρίας. Οὕτω διαπιστώνει κανεὶς σήμερον, ὅτι ἡ ἔκτασις καὶ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, τὰ παλαιότερα οἰκονομικὰ ἐγχειρίδια κλπ. δὲν ἐπαρκοῦν πλέον διὰ τὴν σύγχρονον κατάρτισιν τῶν νέων οἰκονομολόγων, τῶν ὁποίων καὶ τὸ ὄνομα ὡς οἰκονομετρῶν μετήλλαξε μέχρι σημείου τινός.

Κατὰ τὰ τελευταῖα 25 περίπου ἔτη, ἡ οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη ἔκαμε τόσας προόδους—τὰς ὁποίας πάντως κράτη μὴ εὑρισκόμενα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν διεθνῆ

(*) Ἡ ἐργασία ἐπιδιώκει νὰ ἐμφανίσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐπιστημονικῆς θέσεως τοῦ ἄνω θεμελιωδεστάτου οἰκονομικοῦ προβλήματος, περὶ τὸ ὁποῖον διεξάγεται ἐπίμονος διαμάχη σήμερον. Ἡ θέσις τῶν ἰδίων ἀπόψεων τοῦ συγγραφέως προχωρεῖ περισσότερον ἀπὸ τὰς Κεϋνσιανάς. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς κριτικὴ τῶν θεωριῶν τούτων, ἀφοῦ κυρίως πρόκειται περὶ διαφορᾶς ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων.

Διὰ τοὺς τυχὸν ἐπιθυμοῦντας εὐρύτερον προσανατολισμόν, παρατίθεται ἐκλογὴ ἀπὸ τὴν διεθνῆ φιλολογίαν. Ἰδίως ἡ μελέτη τοῦ E. Preiser, ἐπιδιώκουσα τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὅπως καὶ ἡ παροῦσα., συνιστᾶται ἰδιαιτέρως ὡς Εἰσαγωγή.

I. M. Keynes : The general Theory of Employment, Interest and Money 1936, μεταφρασμένο καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν (1942 καὶ 1949) καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν (1936).

Paulsen Andr. : Neue Wirtschaftslehre. Einführung in die Wirtschaftstheorie von I. M. Keynes und die Wirtschaftspolitik der Vollbeschæftigung 1950.

National and International Measures for Full Employment. Report by a group of Experts appointed by the Sektetary General. United Nations New York Decem-

'Επιστημονικὴν ἐξέλιξιν φυσικὸν εἶναι νὰ μὴ παρηκολούθησαν—ὥστε νὰ λεχθῇ ὅτι αὗται θὰ ἀνεμετρῶντο ἰσοτίμως πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ Σμὶθ μέχρι τότε πραγματοποιηθείσας. Δύναται λοιπὸν ἐπιτυχῶς νὰ χαρακτηρίζεται ὁ αἰών μας ὡς ὁ αἰὼν τῆς Κοινωνικῆς 'Ασφαλείας, δηλαδὴ τῆς προσπαθείας διασφαλίσεως τῆς ἐργασίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν 19ον αἰῶνα τῆς Κοινωνικῆς Δικαιοσύνης.

'Ως ἰδιαιτέρα ἀφορμὴ καὶ σημεῖον ἀπαρχῆς ὑπῆρξεν, ἡ μεγίστη κρίσις τὴν ὁποίαν διῆλθεν, ἡ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν αὐτορυθμιζομένη Οἰκονομία καὶ ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὰς Η.Π.Α. τὸ 1929. 'Η κατάστασις αὕτη σχετιζομένη ἴσως, ἔστω καὶ ἐμμέσως, μὲ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, διήκουσα δὲ καὶ διὰ τοῦ δευτέρου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἀπειλεῖ ἡμᾶς μὲ τὸ φάσμα ἑνὸς τρίτου πολέμου καὶ κυριαρχεῖ καὶ ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικῶς, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς Πολιτικῆς τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν.

ΙΙ. 'Η Κλασσικὴ θεωρία εἰργάζετο μὲ αὐτοδύναμον ἰσορροπίαν τοῦ ἀτομικιστικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος. 'Η ἰσορροπία αὕτη ἐξησφαλίζετο διὰ τῆς αὐτορρυθμίσεως τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν. Αὗται διὰ τῶν αὐξομειώσεών των, ἐδημιούργουν τὰς συνθήκας ἀπορροφήσεως ὅλων τῶν διαθεσίμων παρα-

---

ber 1949. Τὰ μέλη τῆς 'Επιτροπῆς ταύτης ἦσαν : I. M. Charc, A. Smithies, N. Caldor, P. Uri καὶ E. R.Walker.

Harrod R : The life of I. M. Keynes 1951.

The Economics of Full Employment. Studies prepared at the Oxford University Institute of Statisties. Oxford 1944 (Balogh, Burchardt, Kalecki, Mandelbaum, Schumacher, Worswick).

Vollbeschæftigung Inflation, Planwirtschaft hrsg von Alb. Hunold, Zürich 1951.

Preiser Erich: Die Zukunft unserer Wirtschaftsordunung 1949.

Bez Eleonore : Ist Arbeitslorigkeit vermeidbar ? Kœln 1949.

Fœhl Carl : Geldschœpfung und Wirtschaftskreislauf. München 1937.

Salin Edgar : Geschichte der Volkswirtschaftslehre 1951.

Kruse Alfr. : Wo steht die Nationalœkonomie heute 1951.

Δεληβάνης Δ. : Αἱ ἀπόψεις τοῦ I. Keynes περὶ 'Απασχολήσεως, τόκου καὶ εἰσοδήματος ('Επιθ. Κοιν. καὶ Δημ. Οἰκονομικῆς) 1939.

'Επιθεώρησις Οἰκονομ. καὶ Πολιτ. 'Επιστημῶν (Τεῦχος ἀφιερωμένον εἰς Keynes) 1946.

Keynes I. : Τὸ τέλος τοῦ Laissez-faire. 'Ιδέαι πρὸς συνύφανσιν τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς Κοινωνικῆς Οἰκονομίας, 1928. (Μετάφρασις Δ. Καλιτσουνάκη).

Χριστοδουλοπούλου Π. : 'Ανεργία καὶ ἀποταμίευσις. Κριτικὸν δοκίμιον ἐπὶ τῆς περὶ ἀνεργίας θεωρίας τοῦ Keynes 1939.

Κούσης Δημ. : 'Απασχόλησις καὶ 'Ανεργία 1947.

Robinson I. : (Μετάφρ. Λ. Χουμανίδη) : Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν περὶ 'Απασχολήσεως θεωρίαν. ('Αρχεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν 'Επιστημῶν) 1952.

Νεώτερ. 'Εγκυκλ. λεξικὸν «'Ηλίου» : "Αρθρ. J. M. Keynes ὑπὸ Δ. Καλιτσουνάκη.

Domarchi J. : Introduction à la pensée de J. M. Keynes 1943.

Magaud Ch. : L'équilibre économique à travers la peusée économique 1950.

Δασκαλάκη Γ. : Κρατικὰ Σχέδια καὶ ἀτομικὲς ἐλευθερίες 1950.

Ρόζου Γ. : Οἰκονομικὰ συστήματα καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας 1952.

Ρόζου Γ. : 'Ο ἐλλειματικὸς προϋπολογισμὸς 1951.

γωγικῶν συντελεστῶν, ὥστε νὰ ἰσορροπῇ ἡ οἰκονομία. Εἰς τὴν ἐξισορρόπησιν ταύτην εἴχομεν πλήρη ἀπασχόλησιν καὶ διάρθρωσιν ὅλων τῶν λοιπῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἂν δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη πλήρης χρησιμοποίησις ὅλων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ οἰκονομία διήνυεν ἀκόμη μεταβατικὸν στάδιον ἀναπροσαρμογῆς της.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀνεργίας ἀντιμετωπίζετο ἐπομένως ὡς παροδικόν.

Εἰς τὴν κλασσικὴν Οἰκονομίαν δὲν ἀνέκυψε λοιπὸν τὸ ζήτημα τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, σύμφωνα μὲ τὸν αἰτιώδη λόγον, τῆς κατ' αὐτὴν συνήθους οἰκονομικῆς ἀνελίξεως. Ἡ Οἰκονομία κατατείνει πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Οἱ ἐργάται ἐπιδιώκουν νὰ κερδίσουν διὰ τῆς ἐργασίας των, οἱ ἐργοδόται διὰ τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἐργατῶν καὶ μηχανῶν, ἡ δὲ πλήρης ἀπασχόλησις ὅλων τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἐπιτελεῖται κατόπιν, διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν. Ἐὰν τὴν αἰτιώδη συνάφειαν αὐτὴν ἀπεικονίσωμεν μὲ τὸ κύκλωμα τῆς οἰκονομικῆς συναλλαγῆς ἀγαθῶν καὶ χρήματος θὰ εἴχομεν :

Τόσα παράγονται ὅσα καὶ ζητοῦνται. Τὸ μέγεθος τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν ζήτησιν, εἶναι τὸ εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν παραγωγήν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἁπλουστάτη μορφὴ τῆς οἰκονομικῆς κυκλοφορίας. Πάντως τὸ εἰσόδημα ὁλόκληρον δὲν καταναλίσκεται, ἀλλὰ ἓν μέρος αὐτοῦ ἀποταμιεύεται. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἀποταμίευσις αὐτὴ κάπου τοποθετεῖται, δι' αὐτὸ ἐμφανίζεται καὶ αὕτη κατόπιν ὡς ζήτησις, εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς. Διότι αὕτη κατευθύνεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν, ὁ ὁποῖος διευρύνει, βελτιώνει, ἢ ἀνανεώνει τὴν παραγωγικὴν μηχανὴν ἢ ἐφευρίσκει νέαν. Οὕτως ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὸ καταναλωτικὸν καὶ τὸ ἀποταμιευτικὸν μερίδιον, κατευθύνονται πρὸς τὴν παραγωγήν. Εἶναι δυνατὸν φυσικῶς, νὰ μὴ συμπέσῃ πλήρως ἡ κλίσις τοῦ εἰσοδηματίου πρὸς ἀποταμίευσιν καὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου πρὸς ἐπένδυσιν. Ἂν ἡ τελευταία π. χ. ὑπολειφθῇ τότε θὰ ἔχωμεν χαλάρωσιν τῆς ζητήσεως. Ἀλλὰ καὶ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οἱ κλασσικοὶ ἐθεώρησαν καὶ συνέδεσαν στενῶς τὴν ἀποταμίευσιν καὶ ἐπένδυσιν διὰ τοῦ τόκου. Αὐξάνουσα ἀποταμίευσις ὑποβιβάζει τὸν τόκον καὶ προωθεῖ τὸ ἐπιχειρηματίαν εἰς ἐπένδυσιν, ἢ ἀντιστρόφως μειουμένη ἀποταμίευσις ὑψώνει τὸν τόκον καὶ ἐμποδίζει τοιουτοτρόπως ὑπέρμετρον ἐπένδυσιν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς δύο τινὰ θὰ ἠδύναντο νὰ διαταράξουν ἐν συνεχείᾳ τὴν ἰσορροπίαν : δυναμικὴ παρέμβασις τοῦ Κράτους ἢ τῶν ἐργατικῶν Συνδικάτων δι' ὕψωσιν ἢ συγκράτησιν τῶν μισθῶν καὶ ἡ κυκλικὴ διακύμανσις. Καὶ τῆς μὲν πρώτης περιπτώσεως διαφέρουσα ἐκδήλωσις θὰ ἦτο, ἡ εἰς ἐποχὴν ὑφέσεως συγκράτησις τῶν ὑποβιβαζομένων μισθῶν, τῆς δὲ δευτέρας τὸ ζήτημα τῆς ρυθμίσεως τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς εἰς τὰς κυκλικὰς διακυμάνσεις. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ κυριωδέστερον ὄργανον εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν οἰκονομικῶν συγκυριῶν καὶ διὰ τοῦτο παρακολουθοῦνται τό τε

κεντρικὸν πιστωτικὸν ἵδρυμα, καθὼς καὶ αἱ τράπεζαι (ὅπως π. χ. ὑπάρχει ἡ Νομισματικὴ Ἐπιτροπὴ παρ' ἡμῖν, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ πιστωτικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ ἔλεγχοι), κατὰ τὴν διαχείρισιν ταύτην τῆς πίστεως, ἰδίως κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ χρήματος. Τὰ ὅρια τῆς κατευθύνσεως ταύτης καθορίζονται μέχρι σημείου τινός, μεταξὺ τῆς ρυθμίσεως τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς βάσει τῆς ἀποταμιεύσεως, εἴτε βάσει τῆς ἐξελίξεως τῶν τιμῶν, ὅπου περιορίζεται ἡ δημιουργία τοῦ χρήματος, εὐθὺς ὡς ὁ τιμάριθμος ἀνέρχεται. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ συγκρατηθῇ ἡ ὑπερεπένδυσις. Μάλιστα καὶ ζήτημα ἂν αὕτη καταπολεμῆται διὰ μόνης τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς, διότι τότε ἴσως κατελήγαμεν εἰς τὴν ἀνακοπὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀνθήσεως.

Ἡ ὕψωσις τῶν χαμηλῶν εἰσοδημάτων θὰ παρεσκεύαζε πολὺ ἠπιωτέραν ἄνθησιν, διότι θὰ περιώριζε τὸ πεδίον δράσεως τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ἄνθησιν, ἀφ' ἑτέρου θὰ ἐτόνωνε τὴν ζήτησιν. Μόνον ἐν συνδυσμῷ πρὸς ὅλας τὰς ὑπευθύνους λειτουργίας διὰ τὴν συγκυριακὴν πολιτικήν, θὰ ἠδύνατο νὰ μετέρχεται κανεὶς τὴν πιστωτικὴν πολιτικήν, μετὰ ἀκριβῆ ἀνάλυσιν τῆς ἑκάστοτε οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ μετὰ ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν κάθε περιπτώσεως.

III. Ἡ διασφάλισις τῆς ἀπασχολήσεως κάθε ἀνθρώπου, ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ χώραν μὲ τὴν ὡς ἄνω αὐτορυθμιζομένην ἐλευθέραν ἀγορὰν τῆς ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας;

Ἡ αὐτορρύθμισις φαίνεται ὅτι δὲν λειτουργεῖ ἱκανοποιητικῶς καὶ ἑπομένως δὲν διασφαλίζει τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν. Πάντες δὲ περαιτέρω συμφωνοῦν εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς μαζικῆς Ἀνεργίας.

Τὸ φαινόμενον τῆς Ἀνεργίας δὲν εἶναι ἁπλοῦν. Ἕνα ποσοστὸν ἀνεργίας ὑπάρχει πάντοτε εἰς κάθε ἐπάγγελμα. Ἕνα τμῆμα τοῦ ποσοστοῦ τούτου ἀνάγεται εἰς ἀσθένειαν, ἀναπηρίαν (σωματικὴν ἢ πνευματικὴν) καὶ εἶναι ἄσχετον μὲ τὸ ἐνταῦθα ἐρευνώμενον θέμα. Ἄλλο ποσοστὸν ἀνάγεται εἰς τὴν ἐναλλαγὴν τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου, ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην ἀπασχόλησιν, διὰ τὴν ὁποίαν παρέρχεται σχετικῶς χρόνος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνεργία αὕτη «κανονική», ἢ τῆς «τριβῆς» λεγομένη, δὲν θεωρεῖται ὡς κάτι ἀσύνηθες καὶ ἐπικίνδυνον. Ὡσαύτως ὑπάρχει ἡ λεγομένη «ἐποχιακὴ» ἀνεργία, τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα παραβλέπομεν, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν λεγομένην «κυκλικὴν» ἀνεργίαν, δηλαδὴ τὴν προερχομένην ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν διακύμανσιν καὶ ἰδίως τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς ὑφέσεως. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὁλόκληρος ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις καὶ νὰ καταλήξωμεν εἰς μέτρα κατὰ τῆς ἀσταθείας καὶ ὑπὲρ τῆς σταθερότητος τῆς οἰκονομικῆς διαδρομῆς, νὰ μὴ περιορισθῶμεν δὲ μόνον εἰς μέτρα ἐναντίον τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀνεργίας. Οὕτως ἡ ὑπὲρ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως πολιτικὴ θὰ κατέληγεν εἰς συγκυριακὴν πολιτικήν. Μετὰ τὸν πρῶτον ὅμως παγκόσμιον πόλεμον παρουσιάσθη κατὰ τρόπον καθαρώτερον καὶ ἓν ἄλλο εἶδος ἀνεργίας, ἡ ὁποία διαρκῶς ηὔξανε καὶ τὴν ὁποίαν ἐκάλεσαν «διαρθρω-

τικήν», «συστατικήν». Ἐνῶ δὲ ἡ φύσις κα τὰ αἴτια τῶν ἄλλων ἀνεργιῶν ἔχουν κατ' ἀρχὴν διαγνωσθῆ, τὰ αἴτια τῆς «συστατικῆς» ἀνεργίας ἐπιδέχονται διαφόρους ἐξηγήσεις. Ἡ ἀνεργία αὕτη δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ βαθείας μετατροπὰς (πόλεμος) τῶν μέχρι τοῦδε βάσεων τῆς οἰκονομίας, ἀπὸ ἐκβιομηχάνισιν παλαιῶν χωρῶν, ἀπὸ ὀρθολογιστικὴν τεχνικὴν ὀργάνωσιν, ἀπὸ μετατόπισιν πληθυσμῶν (Μικρασιατικὴ καταστροφὴ 1922, μετατοπίσεις πληθυσμῶν πολέμου 1939/45) κλπ., αἱ ὁποῖαι ἐπιφέρουν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῆς οἰκονομίας ἀνατροπάς, διότι ἀπρόσφορος οἰκονομικὴ πολιτικὴ δὲν ἐπέτρεψεν οὐδαμῶς, ἢ πλήρως ἢ τοὐλάχιστον ταχέως, τὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς οἰκονομίας. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀνεργίας ὁμοιάζει μέχρις ἑνὸς σημείου μὲ τὴν τῆς «τριβῆς», ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν «κυκλικήν». Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὰ αἴτιά του εἰς ἐξωγενεῖς ἀφορμάς, τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ ἴσως καὶ εἰς ἐνδογενεῖς δυσχερείας τοῦ ὡρίμου πλέον Κεφαλαιοκρατισμοῦ. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἐμφανίζεται ἡ ἀδυναμία τῆς οἰκονομίας νὰ ἀπασχολήσῃ ὅλους τοὺς θέλοντας νὰ ἐργασθοῦν, ὄχι μόνον περιοδικῶς, ἀλλὰ καὶ διαρκῶς. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀκριβῶς καὶ τὸ θέμα τὸ ὁποῖον προβάλλει ἡ θεωρία τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Συνεπῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν Πολιτικὴν διαγράφονται πλέον νέα καθήκοντα καὶ μία εὐρυτέρα ἀποστολή. Θὰ ἦτο μυωπία μίαν τόσον ἐξώφθαλμον διαρκῆ ἀνεργίαν, νὰ ἠθέλαμεν νὰ θεωρήσωμεν ὡς «κυκλικήν». Τίθεται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα ἐὰν αὕτη προέρχεται ἀπὸ ἀτέλειαν τῆς αὐτορυθμίσεως τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς τῆς ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας—εἴτε κυκλικὴ εἴτε διαρκὴς εἶναι ἡ ἀνεργία αὕτη—. Ὁ Νεοφιλελευθερισμὸς δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ κρατοῦσα φιλελευθέρα οἰκονομία εἶναι ἀνίκανος νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἀνισορροπίαν αὐτήν, δεδομένης πάντως μιᾶς καλῶς ρυθμιζομένης συναγωνιστικῆς οἰκονομίας, εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ εἰδικῶς καὶ εἰς τὰς τοῦ χρήματος.

Συνεπῶς ἐνδείκνυται ὅπως τὸ κράτος παρέμβῃ καὶ ἐπιδιώξῃ ἐν ἀνάγκῃ τὴν ἀλλοίαν διαμόρφωσιν καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς διαδικασίας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἐπὶ πλέον δηλαδὴ τῆς διασφαλίσεως μόνον τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς παραμερίσεως τῶν οἱονεὶ Μονοπωλίων, ὡς μέχρι τοῦδε ἐγίνετο ἢ τοὐλάχιστον ὑπελάμβανεν εἰς τὰς κατασκευάς της ἡ θεωρία, ζητεῖται ἡ ἀνωτέρω διαρθρωτικῆς μορφῆς παρέμβασις εἰς τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν.

Εἰς τὸ μέτρον τῆς παρεμβάσεως ἀρχίζει ἡ διαμάχη. Οἱ Κεϋνσιανοὶ ὑπέρμαχοι τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, θέλουν νὰ καταπολεμήσουν τὴν ἀνεργίαν διὰ παντὸς τρόπου καὶ μὲ οἱανδήποτε θυσίαν, ἔστω καὶ τῶν κλασσικῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς, ἐνῷ ἡ ἀντικεϋνσιανὴ ἀντίληψις, δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ προχωρήσῃ εἰς πᾶσαν καὶ οἱανδήποτε θυσίαν καὶ ἰδίως τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου.

IV. Ἡ ἰδέα λοιπὸν τῶν κλασσικῶν περὶ τῆς αὐτοδυνάμου ρυθμίσεως τῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι σήμερον ἀποδεκτή, ἰδίως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως,

ἀπὸ αὐτὴν δὲ προήχθη κατόπιν καὶ ἡ τελικὴ ἐγκατάλειψις τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοματισμοῦ. Ὅπως οἱ μισθοὶ κατὰ τὴν ἄνθησιν παρακολουθοῦν ἀργότερον τὴν ὕψωσιν τῶν τιμῶν, ἔτσι καὶ κατὰ τὴν πτῶσιν ἀκολουθοῦν αὐτὴν βραδύτερον, δυσχεραινομένης οὕτω τῆς ὑπερνικήσεως τῆς ὑφέσεως. Πάντως τότε θὰ εἶχε σημασίαν ἡ πτῶσις αὕτη τῶν μισθῶν ἐὰν ὁ ἐπιχειρηματίας παρεκινεῖτο, ὅπως ἐπενδύσῃ τὴν ἐξοικονομηθεῖσαν ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν μισθῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐξόδων χρηματικὴν ποσότητα εἰς περαιτέρω οἰκονομικὴν δραστηριότητα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ χώραν τοιοῦτόν τι. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἐπιχειρηματίου ἔχει τελείως παραλύσει, λόγῳ τῆς ἀπαισιοδόξου ἐνατενίσεως τοῦ μέλλοντος. Ἡ καθυστέρησις αὕτη τῆς ἐπενδύσεως χειροτερεύει ἀκόμη τὴν κατάστασιν, διότι παραμένει ἀδρανὴς νέα ἀγοραστικὴ δύναμις, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ὄξυνσιν τῆς ὑφέσεως καὶ μὲ αὐτὴν καὶ τῆς ἀνεργίας. Τοιουτοτρόπως εἶναι δυνατὸν μέχρι σημείου τινὸς μόνον, νὰ λάβῃ χώραν ἀναπροσαρμογή τις αὐτόματος τῆς οἰκονομίας, προκειμένων ἐξωγενῶν διαταραχῶν,—ἰδίως μὲ τὴν ἀποκατάστασιν πλήρους ἀνταγωνισμοῦ, μικρὰ ὅμως θὰ εἶναι αὕτη καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἄνισον κατανομὴν τοῦ εἰσοδήματος καὶ τὴν διαφορετικὴν εἰς ταχύτητα ἀντίδρασιν τῶν μισθῶν καὶ τῶν τιμῶν. Ἑπομένως μὲ τὴν ἁπλῆν λειτουργίαν μιᾶς ἀγορᾶς ἐλευθέρας ἀτομικιστικῆς Οἰκονομίας, τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως δὲν λύεται. Δι' αὐτὸ σήμερον ἀποβλέπομεν πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ὄχι διὰ μέσου τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, ἀλλὰ γενικῶς ὅλων τῶν συντελεστῶν, οἱ ὁποῖοι θέτουν εἰς κίνησιν τὴν ἀπασχόλησιν ταύτην.

Φυσικῶς καταλήγομεν ὅτι ὁ πρωταρχικὸς συντελεστὴς εἶναι ἡ ζήτησις, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην τῶν περὶ κυκλοφορίας τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἰδεῶν, εἰς τὴν θεώρησιν τῶν σχέσεων ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως, καταλήγομεν εἰς ἀντιθέτους ἀπόψεις ἀπὸ τὰς κλασσικάς.

Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀντίληψιν πρὸς πᾶσαν ἐπένδυσιν ἀντιστοιχεῖ μία ἐξ ἴσου μεγάλη ἀποταμίευσις, μία ἀποχὴ ἀπὸ κατανάλωσιν. Διότι αἱ διὰ τὴν ἐπένδυσιν διατεθεῖσαι παραγωγικαὶ δυνάμεις, δὲν ἐξυπηρετοῦν συγχρόνως καταναλωτικὰς διαθέσεις. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀποταμίευσις εἰς τὴν κατὰ παράδοσιν διδασκαλίαν, κατελάμβανε προεξάρχουσαν θέσιν. Αὕτη καθωριζε τὸ μέγεθος τῆς δυνατῆς ἐπενδύσεως. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἡ ἀποταμίευσις εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ ἡ ἐπένδυσις. Προβληματικὴ δὲν εἶναι ἡ ἐπένδυσις, ἀλλὰ ἡ ἀποταμίευσις.

Ὅλως ἀντιθέτως ἡ Κεϋνσιανὴ διδασκαλία θεωρεῖ προβληματικὴν τὴν ἐπένδυσιν. Πρὸς αὐτὴν πρὸ παντὸς στρέφεται ἡ νέα διδασκαλία. Βέβαια παραμένει καὶ τώρα πραγματικότης, ὅτι πρὸς τὴν ἐπένδυσιν πρέπει νὰ ἀντιστοιχῇ μία ἐξ ἴσου μεγάλη ἀποταμίευσις. Ἀλλὰ ἡ ἐκουσία ὅμως ἀποταμίευσις τοῦ εἰσοδήματίου δὲν ἀποτελεῖ πλέον τὴν προϋπόθεσίν της : Ἡ ἐπένδυσις χρηματοδοτουμένη διὰ τραπεζικῆς πίστεως, αὐτοδημιουργεῖ τὴν ἀναγκαίαν ἀποταμίευσιν, ἂν καὶ ὄχι ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὴν ἔν-

νοιαν ἀποταμίευσις. Πρόσθετος ἐπένδυσις αὐξάνει τὴν ἀπασχόλησιν καὶ ὑψώνει τὸ ὀνομαστικὸν εἰσόδημα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει προηγηθῇ ἤδη αὔξησις τῆς παραγωγῆς καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν ἡ κατανάλωσις ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μὴ αὐξηθῇ καθόλου. Ἡ ἀνάλωσις τοῦ ἐπὶ πλέον εἰσοδήματος ὁδηγεῖ μᾶλλον εἰς ὑψώσεις τῶν τιμῶν μόνον. Πάντως ἐν παραμένει βέβαιον, ὅτι ἡ ἐκουσία ἀποταμίευσις ἐξεθρονίσθη. Ἔτι πρός : ἀποδεικνύεται ὡς λίαν ἐπικίνδυνος. Διότι ἂν ἀπέναντι τῆς ἀποταμιεύσεως δὲν ἐμφανισθῇ μία ἴση ἐπένδυσις, τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπιφέρει ἀποτέλεσμα χαλαρωτικὸν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Τὸ ἀποταμιευθὲν μέρος δὲν ἐπανεισρέει εἰς τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν καὶ ἡ συνολικὴ ζήτησις συστέλλεται. Ἐνδιαφερόμεθα ἑπομένως ὅπως ἡ ἐπένδυσις εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα, διὰ νὰ συμπληρώνῃ τὰ κενά, τὰ διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως δημιουργηθέντα εἰς τὴν καθόλου ζήτησιν. Ἡ ρυθμιστικὴ ἐπίδρασις τοῦ τόκου, τὴν ὁποίαν ἡ κλασσικὴ θεωρία, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, εἶχε θεωρήσει μεταξὺ ἀποταμιεύσεως καὶ ἐπενδύσεως δὲν ἀντέχει εἰς τὴν σημερινὴν κριτικὴν πλέον. Ὁ τόκος ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ὑψηλά, παρὰ μεγάλην ἀποταμίευσιν, πάντως ὑψηλότερα ἀφ' ὅσον θὰ ἠδύνατο νὰ διευκολύνῃ μίαν ἐπένδυσιν. Οὕτως εἶναι δυνατὸν αἱ ἐπενδύσεις νὰ ὑπολειφθοῦν τῆς ἀποταμιεύσεως. Μάλιστα, ἡ περίπτωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, διότι αὐξανομένου τοῦ πλούτου ἑνὸς ἔθνους, πάντοτε ἕνα μεγαλύτερον ποσοστὸν ἀποταμιεύεται, ἐνῷ αἱ πιθανότητες ἐπενδύσεως ὀλιγοστεύουν. Ἡ οἰκονομία εὑρίσκεται λοιπὸν ὑπὸ διαρκῆ πίεσιν τάσεων ὑφέσεως καὶ ἡ πλήρης ἀπασχόλησις δὲν εἶναι μόνον συζητήσιμος, ἀλλὰ καὶ ἀπίθανος.

V. Ὁ Κεϋνσιανισμὸς λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς μίαν ἐποχὴν μεγάλης ὑφέσεως (1929/33), ὡς ἐπανάστασις κατὰ τῶν κρατουσῶν νομισματικοπολιτικῶν θεωριῶν, τείνει νὰ διαμορφωθῇ εἰς ὀρθόδοξον σύνθεσιν, ἡ ὁποία δυνατὸν νὰ διαπιστωθῇ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν τοῦ μέλλοντος τῶν οἰκονομικῶν θεωριῶν, ὡς ἡ καμπὴ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν, καθόσον ἀφορᾷ τὸν ρόλον τοῦ Κράτους ἔναντι τῆς Οἰκονομικῆς Ζωῆς.

Κατὰ τὸν Keynes ἡ ἰσορροπία εἶναι δυνατὴ ὄχι μόνον ἐπὶ πλήρους ἀπασχολήσεως, ὡς οἱ Κλασσικοὶ ἐδέχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μερικῆς μόνον ἀπασχολήσεως, τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἔτσι ἡ ἀνεργία τὴν ὁποίαν εἴδομεν ἀνωτέρω ἐμφανίζεται ὄχι ὡς παροδικὴ δυναμική, ἀλλὰ καὶ ὡς μόνιμος στατικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐλευθέρας ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας. Αὐτὴ αὕτη ἡ συστατικὴ συγκρότησις τῆς ἐλευθέρας ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας, γίνεται αἰτία τῆς μονίμου ἀνεργίας, διότι ἐπιτρέπει διαμόρφωσιν ἰσορροπίας καὶ πρὶν ἔτι ἐπιτευχθῇ πλήρης ἀπορρόφησις τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων. Τὴν Κλασσικὴν ἰσορροπίαν ἐθεώρησεν ὁ Keynes ὡς εἰδικὴν ἐκδήλωσιν τῆς οἰκονομικῆς διαδρομῆς καὶ ἀντέταξεν εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν του «Γενικὴν» θεωρίαν.

Κατὰ τὸν Keynes δύο εἶναι οἱ προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῆς ἑκάστοτε συνολικῆς ἀπασχολήσεως : ἡ ἔντασις τῆς πρὸς κατανάλωσιν ροπῆς, ἡ προσδιο-

ρίζουσα τὸν ποσότητα ζητήσεως ἀγαθῶν ἀμέσου τελικῆς καταναλώσεως, καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν ἑκάστοτε ἐπενδύσεων, δηλαδὴ τῆς ζητήσεως ἀγαθῶν ὑλικοῦ κεφαλαίου.

Διὰ τὴν ὁλικὴν λοιπὸν ζήτησιν καὶ συνεπῶς τὸν βαθμὸν τῆς ἀπασχολήσεως διεπιστώθησαν δύο μεγέθη, ἡ κατανάλωσις καὶ ἡ ἐπένδυσις. Διὰ τὴν κατανάλωσιν ἕκαστος ἀποφασίζει διὰ τὸν ἑαυτόν του, τὶ μέρος ἐκ τοῦ εἰσοδήματός του θὰ καταναλώσῃ καὶ τὶ θὰ ἀποταμιεύσῃ. Πάντως σπουδαῖον ρόλον ἐνταῦθα παίζει ἡ κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος. Προκειμένης μεγάλης συμμετοχῆς τοῦ εἰσοδήματος τῶν λαϊκῶν μαζῶν εἰς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἡ ὁλικὴ κατανάλωσις εἶναι μεγάλη, προκειμένης μεγάλης συμμετοχῆς τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων εἰς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἡ ἀποταμίευσις εἶναι μεγάλη. Ὁ δεύτερος συντελεστὴς ἡ ἐπένδυσις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Αὗται θὰ ἐξαρτηθοῦν ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῆς ἀναμενομένης ἀποδόσεως τῶν κεφαλαιακῶν τοποθετήσεων, ἐν σχέσει πρὸς τὸν τόκον τοῦ κεφαλαίου. Ἐὰν ἡ ἀποταμίευσις εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ ἡ ἐπένδυσις μικρά, θὰ ἔπρεπε νὰ ηὔξανεν εἴτε ἡ κατανάλωσις, εἴτε ἡ ἐπένδυσις ἢ καὶ ἀμφότεραι. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους εἶναι ὁ ρυθμιστὴς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Διὰ προσφόρου φορολογικῆς πολιτικῆς ἐπιδιώκει τὸ Κράτος νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος, ὥστε νὰ αὐξηθῇ ἡ κατανάλωσις καὶ μειωθῇ ἡ ἀποταμίευσις. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι εὔκολον. Ὑψηλὴ φορολογία ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐπιχειρηματιῶν, δυνατὸν νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐπένδυσιν. Σπουδαιοτέρα λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία ἀσκεῖται διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ του, ἐπὶ τῆς ὅλης ζητήσεως. Ἂν τὸ Κράτος δαπανήσῃ περισσότερα τῶν ὅσων εἰσπράττει αὐξάνει, τὴν ὁλικὴν ζήτησιν, ἀδιαφόρως τοῦ τρόπου τῆς ἐπιτεύξεως τούτου. Εἴτε δηλαδὴ δι' ὑποβοηθήσεως τῆς καταναλώσεως, εἴτε δι' ἐπιδοτήσεως τῆς ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως, εἴτε διὰ τῆς ὑπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους διενεργείας δημοσίων ἐπενδύσεων. Ἐὰν τὸ Κράτος δαπανᾷ ὀλιγώτερα τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσπραττομένων, ἔχει ἑπομένως πλεονάσματα ἀπὸ τὸν προϋπολογισμόν, πίπτει ἡ ὁλικὴ ζήτησις καὶ μετριάζεται ἡ ἄνθησις. Ποία εἶναι ἡ προσφορωτέρα ὁδὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὁλικὴν κατάστασιν τῆς Οἰκονομίας. Ἀμφότερα πάντως ἀντιτίθενται πρὸς τὴν κατὰ παράδοσιν πολιτικὴν τῆς ἰσοζυγίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνῷ διὰ τὴν ἰσοζύγισιν δὲν θὰ ὑπῆρχον ἀντιρρήσεις. Ἐν τούτοις γνωρίζομεν ὅτι αὕτη εἶναι δύσκολος. Τὴν Πολιτικὴν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως προκαλεῖ ἡ διαρκὴς τάσις τῆς Οἰκονομίας, πρὸς ὑποαπασχόλησιν, ἡ ὁποία προάγεται εἴτε ἀπὸ ἐλλειπῆ κατανάλωσιν, εἴτε ἀπὸ ἐλλειπῆ ἐπένδυσιν.

VI. Ἡ ἐλλειπὴς ζήτησις πρέπει νὰ ὑποβοηθηθῇ διὰ πολιτικῆς ἐλλειμμάτων καὶ τὸ χειρότερον ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι ἡ καταχρέωσις τοῦ Κράτους ὅσον ὁ πληθωρισμός.

Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἐπενδύσεις ἔχουν ἀνακοπῆ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι

αὐξάνει ἡ ρευστότης τῆς Οἰκονομίας. Νῦν παρεμβαίνει τὸ Κράτος καὶ διὰ δημοσίων δημοπρασιῶν αὐτὸ πρῶτον πληρώνει τὰ κενὰ εἰς τὴν χρηματικὴν κυκλοφορίαν. Ἂν ὅμως αἱ παγωμέναι ἀποταμιεύσεις κινηθοῦν ἐκ νέου, τότε αὐξάνει ἡ συνολικὴ ζήτησις πέραν τοῦ ἐπιθυμητοῦ καὶ πρέπει τὸ Κράτος νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀντίθετον Πολιτικὴν εἰς τὸν προϋπολογισμόν του: τὴν τῶν περισσευμάτων. Εἴτε τὸ κάμει εἴτε πολὺ περισσότερον ἂν βραδύνῃ, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος τῆς πληθώρας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Κοινωνικὸν κράτος δὲν ἀνέχεται ὑπερμέτρους ὑψώσεις τιμῶν, ἀρχίζει ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ πληθωρισμοῦ, διὰ τῶν ἀνωτάτων τιμῶν καὶ κατόπιν μὲ λοιπὰ διοικητικοοικονομικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα δικαίως μέμφονται, ἔστω ὑπερβολικῶς πως, οἱ ἀντικεῦνσιανοί, διότι συντελοῦν εἰς τὴν κατάργησιν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ὁ ἐπιδιώκων πλήρη ἀπασχόλησιν πρέπει νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν σταθερότητα τῆς ζητήσεως. Αἱ συνολικαὶ δαπάναι τῆς Οἰκονομίας πρέπει νὰ εἶναι τόσον μεγάλαι, ὥστε ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ αἱ ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι παράγονται καὶ προσφέρονται διὰ τῆς ἀπασχολήσεως πάντων τῶν θελόντων νὰ ἐργασθοῦν, νὰ διατίθενται. Τὴν φροντίδα αὐτὴν δύναται τὸ Κράτος μόνον νὰ ἀναλάβῃ, διὰ τῶν ὀργάνων καὶ μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει.

Ἡ θεωρία αὕτη λόγῳ τῆς ἁπλότητος αὐτῆς ὑπῆρξεν ἑλκυστική, ἀλλὰ εἶναι ζήτημα ἂν ὑπῆρξεν ἱκανοποιητική. Διότι ἰατρεύομεν τὸ σύμπτωμα καὶ ὄχι τὴν κυρίαν ἀφορμήν. Ἡ ἔλλειψις εἰς τὴν ὁλικὴν ζήτησιν δὲν εἶναι δεδομένον τῆς Οἰκονομικῆς διαδικασίας, ἀλλὰ σύμπτωμα διαταραχῆς ἰσοζυγίου.

Ἡ θεωρία τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἀναγνωρίζει τοῦτο, ἀλλὰ νομίζει ὅτι καὶ ἀσθένειαι πολεμοῦνται οὕτως, ἐφόσον δὲν ὑπάρχουν ἄλλα μέσα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει αὕτη δὲν ἀρνεῖται νὰ καταπολεμήσῃ καὶ τὰ αἴτια καὶ τοιουτοτρόπως προλάβῃ τὸ κακόν. Γενικῶς ὅμως διαπιστώνεται τὸ ἀδύνατον τῆς πρόρριζα ἐξαφανίσεως τοῦ κακοῦ καὶ ἡ καταπολέμησις τῆς συνεπείας μόνον.

Τοιουτοτρόπως γεννῶνται ἐνδοιασμοὶ τοὺς ὁποίους παραδέχονται πολλοί, καίτοι δὲν ὁρκίζονται πλέον καὶ οὗτοι εἰς τὸν οἰκονομικὸν αὐτοματισμόν, ἀλλὰ δέχονται τὴν ἄμεσον παρέμβασιν τοῦ Κράτους εἰς αὐτὴν τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν. Ἡ πολιτικὴ ὅμως τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως προχωρεῖ πολὺ περισσότερον κατ' αὐτούς. Διαμορφώνεται εἰς γενικὸν πρόγραμμα κατὰ πάσης ἀνεργίας (ἐξαιρουμένης ἴσως τῆς ἀνεργίας τῆς τριβῆς καὶ τῆς ἐποχιακῆς). Οὕτως ἁπλοποιεῖται τὸ πρᾶγμα ὑπερμέτρως ἐν σχέσει πρὸς τὴν φύσιν του. Ἀλλά, ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ αἴτια τῆς Ἀνεργίας.

Ὡς γενικωτάτη αἰτία τῆς ὑποαπασχολήσεως εἶναι ἡ ροπὴ πρὸς ὑπερβολικὴν ἀποταμίευσιν καὶ ἡ μικροτέρα κλίσις πρὸς ἐπένδυσιν πλουσίων ἐθνῶν. Ἡ μικροτέρα μάλιστα πρὸ παντὸς κλίσις πρὸς ἐπένδυσιν εἶναι ἀσφαλῶς ἕνα σύμπτωμα ἐλαττώσεως τῶν δυνατοτήτων ἐπενδύσεως, εἰς ἕνα κόσμον ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ διαχωρισμοῦ του, ἔγινε στενώτερος. Ἔτσι διαπιστώνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀντικειμενικὴ ἀδυναμία ἀποδοτικῶν ἐπενδύσεων, μά-

λιστα καὶ ἰδιωτικῶν ἀκόμη ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ αὕτη εἶναι συνέπεια μιᾶς πολιτικῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ, τῆς Ἀνασφαλείας καὶ τῆς δυσπιστίας, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχήν.

VII. Ἡ ἀληθὴς ἀντίδοτος πολιτικὴ τῆς καταστάσεως ταύτης, δὲν θὰ ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως, ἀλλὰ ἀναζήτησις καὶ ἀξιοποίησις ἐπενδύσεων εἰς ὅλας τὰς καθυστερημένας περιοχὰς τῆς γῆς καὶ προαγωγὴ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου. Μόνον ἐφόσον ἡ πολιτικὴ τῆς ἀβεβαιότητος καὶ δυστροπίας δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο, τότε θὰ ἐδικαιολογεῖτο μία πολιτικὴ πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ ἡ ὁποία θὰ ἀπέβλεπεν ὀλιγώτερον πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀφ' ὅσον πρὸ παντὸς πρὸς μέτρα εἰσοδηματιακῆς πολιτικῆς, τὰ ὁποῖα μόνον καταστέλλουν τὸ κακὸν πρόρριζα.

Μία τοιαύτη συστατικὴ ἀνεργία δὲν καταπολεμεῖται πρωτογενῶς διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως. Πῶς θὰ ἐλύετο π. χ. τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα μιᾶς, ὑπερπληθυνθείσης περιοχῆς χωρὶς ἐποικισμόν, νέους προσανατολισμοὺς βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, ἀγροτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ εἴ τι ἄλλο; Μία πολιτικὴ πλήρους ἀπασχολήσεως εἰς τὴν γενικὴν βέβαια ἀναζωογόνησιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, θὰ ἀπήμβλυνε τὴν ὀξύτητα ἑνὸς τοιούτου ὑπερπληθυσμοῦ, δὲν θὰ ἔλυε ὅμως καθολικῶς καὶ τελειωτικῶς τὸ ζήτημα.

Ἐν συμπεράσματι ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως δὲν ἀποτελεῖ πανάκειαν. Τὰ συμπεράσματά της εἶναι ὅτι γενικοποιεῖ ὑπερμέτρως τὰς ἐκδηλώσεις, παραμελεῖ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἰτίων, παραιτεῖται τῆς ἑκάστοτε λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῆς καταστάσεως. Ἡ ἀντίληψίς της ὅτι ἡ ἐπένδυσις δημιουργεῖ πάντοτε τὴν ἀναγκαίαν ἀποταμίευσιν εἰς τοιαύτην γενικότητα δὲν εἶναι ὀρθή. Οὕτω τὸ πρόβλημα φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ συνθετώτερον, ἀφ' ὅσον τὸ ἀντιλαμβάνεται ἡ θεωρία αὕτη.

Ἡ ἐπίκρισις ὅμως αὕτη διὰ τὸ ὅλον τῆς Κεϋνσιανῆς Πολιτικῆς, δὲν ἐξουδετερώνει οὔτε τὰς θεωρητικὰς βάσεις της, οὔτε τὰ μέσα αὐτῆς. Ἡ διδασκαλία αὕτη προβάλλει μεθόδους ἀποτελεσματικάς. Πρόκειται πρὸ παντὸς περὶ χρησιμοποιήσεως αὐτῆς εἰς τὴν πρόσφορον κατάστασιν, εἰς τὴν ὀρθὴν στιγμήν, εἰς τὴν ὀρθὴν δόσιν. Ἰδίως κατὰ τὴν ὕφεσιν, ἀλλὰ καὶ ὅπου ἀλλοῦ τέλος δὲν δυνάμεθα νὰ παραμερίσωμεν συστατικὰ ἐμπόδια. Τὸ πρῶτον ὅμως μέλημα πρέπει νὰ εἶναι ἡ καταπολέμησις τῶν αἰτίων, ἡ ἄνισος διανομή, αἱ δυσαναλογίαι τῆς ἀνθήσεως καὶ τὰ παντὸς εἴδους διαρθρωτικὰ ἐμπόδια.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς συγκυριακὴ οἰκονομικὴ διεύθυνσις, διάφορος πάντως τελείως τῆς παλαιᾶς κατευθυνομένης οἰκονομίας. Αὕτη δὲν χρησιμοποιεῖ παρεμβατικὰ ἐμπόδια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παθητικὴν καταστολτικὴν πολιτικὴν τοῦ laissez-faire, προάγει μίαν ἐνεργητικὴν προληπτικήν, ἀναλαμβάνουσα τὴν εὐθύνην τῆς ὅλης διαδρομῆς τῆς οἰκονομίας καὶ διασφαλίζει τὴν λειτουργίαν ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων καὶ οὕτω τῆς ὑποστάσεως τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς.

Τὴν βάσιν πάντων τούτων, μὲ κεντρικὸν πρόβλημα τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν, ἔχομεν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀνταγωνισμὸν μὲ ἔλεγχον αὐστηρὸν τῶν μονοπωλίων. Τότε ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ θὰ ἐκινεῖτο μὲ ἴσας ἀπόψεις δι' ὅλους, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας.

Ἔτσι ἀποστρογγυλεύεται ἡ εἰκὼν μιᾶς ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπισκοπουμένης ἀτομικιστικῆς οἰκονομίας ἐλευθέρας ἀγορᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐλευθερία ἑκάστου ἀναπτύσσεται μέχρι τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα διαγράφει ἡ ἐλευθερία ὅλων τῶν ἄλλων.

Β'.

VIII. Αἱ ἐνδεικνυόμεναι λοιπὸν κατευθύνσεις Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς κατὰ τὸν Keynes εἶναι ὅτι ἡ ἀποταμίευσις ὄχι μόνον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συντελοῦσα εἰς τὴν ἐπαύξησιν τοῦ Κεφαλαίου καὶ τοῦ πλούτου τῆς Οἰκονομίας, ἀλλὰ ἀντιθέτως, γίνεται αἰτία ἀναστολῆς τῆς ἐπαυξήσεως αὐτῶν—ἐφ' ὅσον ἡ ἀποταμίευσις λαμβάνει χώραν πρὶν ἐπιτευχθῇ πλήρης παραγωγικὴ ἀπασχόλησις τῶν συντελεστῶν. Τὸ Κράτος πρέπει νὰ ὑποβοηθῇ τὰς ἐπενδύσεις, ὥστε νὰ διαμορφώνεται νέον πάγιον ὑλικὸν Κεφάλαιον. Ἡ ὑποβοήθησις δύναται νὰ γίνῃ διὰ δανεισμοῦ τοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ καὶ μέχρις ἐκτελέσεως ἔργασιῶν μὴ τουτ' αὐτὸ παραγωγικῶν. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη γίνεται διὰ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους καὶ διὰ κοινωνικοποιήσεως τῶν ἐπενδύσεων. Ἡ κοινωνικοποίησις δὲν εἶναι ἐν προκειμένῳ μεταβίβασις τῆς κυριότητος εἰς τὴν ὁλότητα, ὅπως ὁ σοσιαλισμὸς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καθορισμὸς ὑπὸ τοῦ Κράτους τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ τοῦ προοριζομένου διὰ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τὸ βασικὸν ποσοστὸν ἀμοιβῆς δι' ἐκείνους ποὺ τὸ κατέχουν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη θὰ διασώσῃ ἴσως τὸ σημερινὸν καπιταλιστικὸν σύστημα καὶ θὰ διατηρήσῃ ἐπιτυχῶς τὴν ἀτομικιστικὴν πρωτοβουλίαν.

Τὸ τοιοῦτον συνάγεται ἀπὸ τὰς ἀτελευτήτους συζητήσεις τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν, ἀπὸ διάφορα εἰδικὰ δημοσιεύματα ἰδιωτικὰ καὶ ἐπίσημα, οἷα εἶναι καὶ μία ἔκθεσις προκληθεῖσα ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε. καὶ καταρτισθεῖσα ἀπὸ μίαν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν τὴν ὁποίαν ὥρισεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῶν Η.Ε. [1].

Ἡ ἀπὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος μας ἡ ὑπὸ τοῦ Keynes ὑποστηριχθεῖσα θεωρία τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως καὶ τῆς χαμηλῆς

---

(1) Ἀμέσως μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ἡ πολιτικὴ τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως εἶχε κυριεύσει τὰ πνεύματα ὅλα καὶ ἀπετέλει τὸν πυρῆνα τῶν οἰκονομικῶν προγραμμάτων ἀνασυγκροτήσεως, τῶν προγραμματικῶν διακηρύξεων κλπ. Τὸ σχέδιον Μάρσαλλ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀπωτέρου ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκοποῦ του, εἶχε τὴν πλήρη ἀπασχόλησιν ὡς οἰκονομικὸν δικαιολογητικὸν λόγον καὶ ἐπ' αὐτῆς ὡς ὑποβάθρου ἠξιολογεῖτο. Κατὰ τὸ 1947 δὲν ἐκρίθησαν εὐμενῶς, ἐκ μέρους τῆς Ἀμερικανικῆς ἀντιλήψεως, τὰ ἀντιπληθωριστικὰ μέτρα, τὰ ληφθέντα εἰς τὴν Ἰταλίαν, διότι κατ' αὐτήν, προῆγον τὴν ἀνερ-

συγκρατήσεως τοῦ τόκου, δὲν εὕρηκε μόνον ὀπαδοὺς ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἀντιπάλους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐφοβήθησαν ὅτι ἡ θεωρία αὕτη θὰ ἔθετεν εἰς κίνδυνον, ὡς ὑπεδηλώθη ἤδη, μίαν μελλοντικὴν κοινωνίαν, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐλευθερίαν τῶν οἰκονομικῶν ὑποκειμένων, δι' ὃ καὶ ἀντιτίθενται κριτικῶς κατὰ παντὸς εἴδους συνταγῶν καὶ δογματολογικῶν γνωμῶν. Οὗτοι θεωροῦν ὅτι ἡ περὶ πλήρους ἀπασχολήσεως θεωρία τοῦ Keynes, δὲν ἦτο δύσκολον νὰ συντύχῃ μίαν ἐπιδοκιμασίαν εἰς περίοδον μάλιστα ἐμμόνως καὶ ψυχρῶς ἀντιμαχομένων πολιτικῶν μετώπων.

Καθὼς καὶ ἡ ἀρνητικὴ ἄποψις τῆς ὡς ἄνω πολιτικῆς τοῦ Keynes δὲν εἶναι δύσκολον νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν πολιτικῶν μέσων καὶ τῶν συνιστωμένων διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν μέτρων. Πάντως ἡ διὰ τὴν ὡς ἄνω ἔκθεσιν τοῦ Ο.Η.Ε. ἐκθειαζομένη ὁμοφωνία, δὲν εἶναι ἀξία ἀπορίας, καθὼς δὲν θὰ ἦτο θαυμασμοῦ ἀξία ἡ ἐξεύρεσις ὁμοφώνου ἀντιθέτου γνωματεύσεως καὶ ἀπὸ ἀνωτέρου κύρους ἴσως Οἰκονομολόγους.

ΙΧ.Τὴν ἐπίσημον λοιπόν, οὕτως εἰπεῖν, Οἰκονομικὴν Ἰδεολογίαν ταύτην, ἀπέκρουσεν εἰδικῶς ἄλλη ὁμὰς ἐπιστημόνων καὶ γενικώτερον δὲ δὲν ἱκανοποίησεν αὕτη τὴν καθολικὴν οἰκονομικὴν σκέψιν. Ἡ ἰδεολογία αὕτη στενῶς καθοριζομένη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχικῶς, ἦτο ἕτοιμος νὰ θυσιάσῃ τὸ πᾶν εἰς τὴν σταθερότητα τῶν ἐξωτερικῶν συναλλαγμάτων, κατόπιν δὲ ἔφθασεν εἰς ὑπερβολὰς καὶ ἐθυσίασε τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὅλην παραγωγικότητα, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως.

Αἱ ἀντιλήψεις αὗται τοῦ Keynes δὲν ἔτυχον λοιπόν, κατὰ τὰ ἄνω, ἐπιδοκιμασίας· ἐλέχθη ὅτι δὲν ὑπῆρξε τόσον εὐτυχὴς ὅσον ὁ Quesnay, Smith, Marx, τῶν ὁποίων αἱ διδασκαλίαι ἐπὶ μακρὸν διέγραφαν τὰ ὅρια τῆς σκέψεως καὶ τῆς πρακτικῆς. Τὸ σύστημά του συλληφθὲν διαρκούσης τῆς μεγάλης ὑφέσεως τοῦ 1929/33, ὡς ἤδη ἐλέχθη, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φανῇ εἰς τὴν ἀπωτέραν ἱστορικὴν ἀξιολόγησίν του, μᾶλλον ὡς ἀντανάκλασις τῶν ἀνωτέρω διαταραγμένων συνθηκῶν, παρὰ ὡς σταθμισμένη ἀναπαράστασις τοῦ οἰκονομικοῦ κόσμου ὡς συνόλου. Τὰ μέσα τὰ ὁποῖα προέτεινε διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν του, ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν παροδικὴν κατάστασιν τῆς Τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ αἰῶνος μας, ἡ ὁποία ἐχαρακτηρίζετο ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῶν στρατιῶν τῶν ἀνέργων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἀχρησιμοποίητον παραγωγικὴν μηχανήν, τὴν μικρὰν κλίσιν πρὸς ἐπενδύσεις καὶ τὴν ἐξησθενημένην ἀγοραστικὴν δύναμιν. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουν θαύματα διὰ μιᾶς νομισμα-

---

γίαν, παρ' ὅλην τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασίν των ἐπὶ τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπεκρίθη καὶ ἡ ἀναπληθωριστικὴ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας βραδύτερον (τέλη 1950)· Ἔκτοτε ὅμως ἡ κατάστασις ἤλλαξεν. Μετὰ τὸ 1951 δηλ. τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἀντικατέστησεν ἡ πολιτικὴ τῆς «κοινῆς ἀσφαλείας», ἡ ὁποία εἶχεν ὡς οἰκονομικὸν πυρῆνα αὐτῆς, τὴν νομισματικὴν σταθερότητα.

τικῆς καὶ πιστωτικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο ἄλλως τε ἐπετέλεσε εἰς τὴν Γερμανίαν πρακτικῶς, ἡ Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ τοῦ Schacht. Ἐὰν ὅμως ἡ παραγωγικὴ μηχανὴ ἔχει διαλυθῇ, ὅπως ἔγινε εἰς πολλὰς χώρας μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, ἐὰν τὸ ἐμπόριον—λόγῳ τῆς περαιτέρω κατατμήσεως τοῦ κόσμου—δὲν ἀποφέρει ἀρκετὸν συνάλλαγμα, διὰ τὴν προμήθειαν πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν συνέχισιν τῆς παραγωγῆς, πῶς εἶναι δυνατὸν τὰ μέτρα ταῦτα νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν; Ἡ γενικὴ θεωρία τοῦ Keynes δὲν ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἐδάφους· τοῦτο προσεπάθει νὰ συγκρατῇ, μὲ διαρκῶς βελτιούμενα πάντως μέσα. Διὰ τοῦτο καὶ διαρκῶς ἠγωνίζετο, ἐτροποποίει τὰς ἰδέας καὶ θεωρίας του.

Αἱ οἰκονομικαὶ συζητήσεις δὲν πρέπει νὰ περιορίζωνται εἰς στενὰς οἰκονομικὰς ἀντιγνωμίας. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Keynes μᾶς ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἀφῃρημένην καὶ μηχανικὴν μεταχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων, ἡ ὁποία καταλήγει εἰς παραλλήλους οἰκονομικοπολιτικὰς συστάσεις. Μάλιστα αἱ συστάσεις αὐταί, ἰδίως διὰ τὴν Ἀμερικήν, ἐπιβάλλουν ἐπιδιώξεις τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις θὰ ἦτο καὶ ἀντίθετος ἴσως πρὸς τὴν συνταγματικὴν ἐξέλιξιν αὐτόθι. Πάντως οἱ θιασῶται τοῦ παντοδυνάμου συστήματος, τὸ ὁποῖον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, αὐξομειώνει τὰς τιμὰς καὶ ἡμερομίσθια, ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε πιθανῆς οἰκονομικῆς ἀνάγκης, θὰ ἀντιληφθοῦν ψυχρῶς σκεπτόμενοι, ὅτι οἱ ὀπαδοί των, εἰς τὰ Συνδικάτα καὶ τὰς Γεωργικὰς ὀργανώσεις, θὰ εἶναι οἱ πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τὴν ἄσκησιν τοιούτων πράξεων ἐκ μέρους μιᾶς οἱασδήποτε Κυβερνήσεως.

Εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτος ἡ σύστασις ἑνὸς διευθυνομένου ἢ ἀνακοπτομένου πληθωρισμοῦ [1], μετὰ τὴν θεωρητικὴν διαπίστωσιν καὶ πρακτικὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἀνακοπτόμενος πληθωρισμὸς ἀναποτρέπτως συνδέεται μὲ διαρκὲς στενώτερον δίκτυον κολλεκτιβιστικῶν μέτρων ἐλέγχου.

---

(1) Κλασσικὸν παράδειγμα διευθυνομένου πληθωρισμοῦ θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Γερμανικὸς τοῦ 1922/23, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶχεν ἀλλοίας ὑφῆς γενετικὰς ἀφορμάς, ἀπὸ τὰς εἰς τὰς σημερινὰς πληθωριστικὰς τάσεις ἐν ἐνυπαρχούσας.

Πάντως καὶ ὁ ἀντιπληθωρισμὸς εἰς τὰς τελευταίας συνεπείας του δημιουργεῖ ἀνεργίαν, ἡ ὁποία ἐκσπᾷ εἰς βάρος φυσικὰ τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἐνῷ τὰ ἐφαρμοζόμενα ὑπ' αὐτοῦ μέτρα—περιορισμὸς πιστώσεων, ρευστοποίησις παγωμένων πιστώσεων, μέτρα προϋπολογισμοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν ἀφοροῦν πάντως ἀμέσως τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις—δυσχεραίνουν φαινομενικῶς ἀλλὰ ἐξυγιαίνουν ὅμως τελικῶς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Ὀρθῶς λοιπὸν ἐθεωρήθη ὁ ἀντιπληθωρισμὸς ὡς βαρύνων περισσότερον τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ συντελῶν ὅπως ὑπερβληθοῦν αἱ κρίσεις τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος. Ἐφ' ὅσον δὲ σήμερον οὗτος συστηματικῶς κατευθύνεται ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ δὲν ἀναπηδᾷ τόσον ἀπὸ τὰ ἔνδον τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, εἶναι φυσικὸν αἱ ἐπιδράσεις του νὰ θίγουν πολὺ περισσότερον τὰς λαϊκὰς μάζας.

Παρ' ἡμῖν ἡ κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας (μέσα 1952) αὐστηρῶς ἐφαρμοζομένη ἀντιπληθωριστικὴ πολιτική, ἴσως νὰ μὴ ἔχῃ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἔσχεν εἰς τὰς ἄλλας χώρας (Γερμανίαν, Ἰταλίαν), διότι ἡ ὑφὴ τῆς ἀνισορροπίας τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λ/σμῶν

Ἡ ἀπογύμνωσις τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν συντελεστῶν καὶ ἡ διαμόρφωσις μιᾶς καθαρᾶς μηχανικῆς οἰκονομίας, δὲν εἶναι ἡ προσφορωτέρα, οὔτε ἀνεκτὴ καὶ ἀπὸ τοὺς εἰλικρινεστέρους κολλεκτιβιστάς. Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ διεξάγεται ὑπὸ ὅρους περιβάλλοντος πολιτικοὺς καὶ ἠθικούς, οἱ ὁποῖοι προϋποθέτουν οἰκονομικὴν ὑπολογίζουσαν αὐτούς, ὄχι δὲ μόνον τύπους μαθηματικῶν ἀφαιρέσεων. Τὸ ἐπίσημον Κεϋνσιανὸν δημοσίευμα προϋποθέτει ἐφαρμογὴν ἀπεριορίστου κρατικοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ἀσυμβιβάστου πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

Χ. Ἡ ἀνωτέρω ἔκθεσις συνοπτικωτάτη ἐν πολλοῖς καὶ προοριζομένη ὅπως σκιαγραφήσῃ μᾶλλον τὴν θέσιν τοῦ προβλήματος ἐκ τῶν δύο του ἀπόψεων, παρουσίασε πάντως τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν διὰ τῶν ἀξιολογωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἡ περαιτέρω ἔνταξις εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην [1] ἄποψιν δὲν εἶναι μόνον ζήτημα ἐπιστημονικῆς διαμορφώσεως, κατανοήσεως, ἀλλὰ καὶ καρδίας, ψυχικῆς συνθέσεως, κοσμοθεωρίας καθόλου.

Ἡ Ἐμπειρία τὴν ὁποίαν μᾶς ἐνεφάνισε ἡ ἱστορικὴ διαδρομὴ εἶναι πολὺ μικρά, ἰδίως καθόσον ἀφορᾷ τὰς νεοϋποστηριζομένας ἀπόψεις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν παλαιοτέραν ἀκόμη ἡ κρίσις δὲν εἶναι ἐνιαία. Τὰ ζητήματα ὅπως ἐνεφανίσθησαν, οὔτε τόσον νέα φαίνονται, οὔτε ποτὲ ὑπῆρξαν ἁπλᾶ. Ἡ θεωρία τῆς κυκλοφορίας, διήκει ἀπὸ τῶν φυσιοκρατῶν, διὰ τοῦ Μάρξ, μέχρι τοῦ Keynes. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ εἰσοδήματος εἶναι κύριον πρόβλημα κάθε οἰκονομικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον κατατείνει εἰς τὴν ἀρίστην ἐκμετάλλευσιν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀπασχολήσεως, πάντοτε σπουδαῖον, διευρύνεται ἴσως σήμερον ἀπὸ πρόβλημα οἰκονομικὸν εἰς Κοι-

---

μας εἶναι διαρθρωτικῆς φύσεως, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἦτο συμπτωματικὴ καὶ ἠδύνατο νὰ καταπολεμηθῇ διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν, μέσῳ τῆς συστολῆς τῆς ζητήσεως.

Ὁ περιορισμὸς τῶν εἰσοδημάτων παρ' ἡμῖν, εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ μείωσιν τῆς συνολικῆς παραγωγικῆς δραστηριότητος καὶ ἐπομένως τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, διότι δὲν ἀντισταθμίζεται μὲ ὕψωσιν τῆς πολεμικῆς παραγωγῆς. Ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας χώρας εἶχε λόγον τὴν μειωμένην προσφορὰν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς πολεμικῆς παραγωγῆς. Ὁ ἀντιπληθωρισμὸς ἐπομένως ἐκεῖ δὲν προσέβαλλε δυσμενῶς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀπασχολήσεως.

(1) Εἰς τὰς Η. Π. Ἀμερικῆς διακρίνονται, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κεϋνσιανὴν ἐπίδρασιν, τέσσαρες κυρίως ὁμάδες ἐπιστημόνων οἰκονομολόγων: 1) ἡ τῶν δεδηλωμένων Ἀντικεϋνσιανῶν, 2) ἡ τῶν ἐπηρεασμένων μὲν πολὺ ἀπὸ τὸν Κέϋνς προτιμώντων ὅμως νὰ μὴν χρησιμοποιοῦν τὰς ὑπ' αὐτοῦ διαμορφωθείσας θεωρίας, 3) ἡ τῶν Μὴ—Κεϋνσιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὅμως χρησιμοποιοῦν τὰ μέσα τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεώς του καὶ 4) ἡ τῶν Κεϋνσιανῶν. Οἱ ἐξέχοντες οἰκονομικοὶ ἐρευνηταὶ τῆς νεωτέρας γενεᾶς, ἀνήκουν εἴτε εἰς τὴν τρίτην, εἴτε εἰς τετάρτην ὁμάδα. Hansen Alvin, The Influence of Keynerian Thinking in the United States (Weltw. Archiv Bd 69) 1952.

νωνικὸν καὶ Πολιτικόν, εἰς πρόβλημα καθολικῆς ὑποστάσεως ἑνὸς Κράτους καὶ μιᾶς οἰκονομίας καὶ εἰρηνικῆς διαβιώσεως τῶν μελῶν αὐτῶν.

Οὕτω φαίνεται ὅτι κατελήξαμεν εἰς τὴν παλαιὰν διαμάχην φιλελευθερισμοῦ καὶ κολλεκτιβισμοῦ, τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, τοῦ laissez-faire καὶ τῆς κατευθυνομένης οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Ἀμφότερα τὰ συστήματα ἐπαρουσίασαν τὰ τρωτά των εἰς τὴν ἱστορικὴν διαδρομήν. Ὁ φιλελευθερισμὸς εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν, ὡς κοινοῦ συστήματος κράτους καὶ οἰκονομίας, ἐξεφυλλίσθη εἰς τὸ Μονοπώλιον καὶ κατέστη ἀνίκανος νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις μιᾶς κοινωνικῆς ἐποχῆς. Ὁ κολλεκτιβισμὸς ἐπέτυχε εἰς ἕνα, μέγιστον ὅμως, κράτος τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς καθολικῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἐνῷ ἡ συνύπαρξις διαφόρων μικτῶν οἰκονομικῶν συστημάτων, εἰς τὰ περισσότερα ἄλλα κράτη, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐπιτείνωνται περισσότερον τὰ μειονεκτήματα καὶ ὁ κίνδυνος αὐτῶν, ἐλαττώνεται δὲ οὐσιωδῶς ἡ ἀποδοτικότης τῶν συστημάτων τούτων.

Ἡ οἰκονομία καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εὑρίσκονται πρὸ τῶν μεγαλυτέρων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν ποτὲ πρὸ αὐτῶν. Ἐνῷ ἡ τεχνικὴ παρουσιάζει τὰς ἀπεριορίστους δυνατότητας ἐξελίξεως τῆς παραγωγῆς, ὅμως ἡ ζωοδότρια ψυχὴ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ἔχει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διαστραφῇ, ὥστε τὰ νέα ἐπιτεύγματα νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ κατατείνουν μᾶλλον πρὸς τὴν καταστροφὴν παρὰ πρὸς τὴν ἀνασυγκρότησιν. Πανταχοῦ ἀντιθέσεις στενότητος ἀφ' ἑνός, ἀπεριορίστων ἀνεκμεταλλεύτων δυνάμεων ἀφ' ἑτέρου· ἐνῷ τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἀπεργάζονται πραγματικὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν, ἡ πτωχεία μερικῶν χωρῶν καὶ ὁ στενόκαρδος ἐθνικισμὸς ἄλλων, δυσχεραίνουν τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ περιπίπτει εἰς λησμοσύνην ἡ ἀρχὴ «ὁ πλοῦτος διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου».

Ἡ σημερινὴ οἰκονομία θὰ ἔπρεπε νὰ διεμορφώνετο εἰς μίαν διαδικασίαν μεγάλων οἰκονομικῶν συνθέσεων καὶ ἀληθινῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως. Τὰς πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις ἀντλεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῆς δύναμιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν χῶρον τῆς ἐλευθέρας ἐρεύνης, τὸν ὁποῖον δημιουργεῖ ἡ κρατικὴ τάξις.

Πόσον ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ κρατήσωμεν τὸ ὀρθὸν μέτρον σήμερον, ὡς καὶ ἄλλοτε πάντοτε καὶ ὡς θὰ γίνεται τοῦτο ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὸ μέλλον, μᾶς τὸ λέγει μία φιλοσοφημένη εἰκὼν τοῦ γηραιοῦ Goethe.

«Ὁ ἀγὼν τοῦ Ἀρχαίου, τοῦ ὑφισταμένου, τοῦ ἐμμένοντος ἐναντίον τῆς ἐξελίξεως, τῆς διαμορφώσεως καὶ μεταπλάσεως παραμένει πάντοτε ὁ αὐτός. Ἀπὸ κάθε τάξιν διαπλάσσεται εἰς τὸ τέλος σχολαστικότης, διὰ νὰ ἀπολυτρωθῶμεν ἀπὸ αὐτὴν καταστρέφωμεν τὴν τάξιν καὶ παρέρχεται χρόνος, μέχρις ὅτου διακρίνωμεν ὅτι θὰ ἔπρεπε πάλιν νὰ ἐπαναφέρωμεν τάξιν. Ὁ Κλασσικισμὸς καὶ ὁ ρωμαντισμός, ὁ ἐπαγγελματικὸς περιορισμὸς καὶ ἡ ἐπαγγελμα-

τικὴ ἐλευθερία, ἡ παρακράτησις καὶ ἡ κατάτμησις τοῦ ἐδάφους, πάντα ταῦτα εἶναι ἡ αὐτὴ σύγκρουσις ἡ ὁποία ἐν τέλει γεννᾷ νέαν. Ἡ ὑπάτη κατανόησις τῶν Ἀρχόντων θὰ ἔπρεπε κατὰ ταῦτα νὰ τείνῃ πρὸς μετριασμὸν τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὥστε χωρὶς τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς μιᾶς ἀπόψεως νὰ ἰσοσταθμίζεται ἡ κατάστασις. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ ἐπιτυγχάνουν οἱ ἄνθρωποι, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ οἱ θεοὶ δὲν τὸ ἠθέλησαν....».